

Aristotelés, Alexandr Veliký, Ašóka, Hypatiá, Gondišápur a Mohamed

Dnes se pokusíme načrtnout velký dějinný obraz, ze kterého lze pochopit mnohé ze smyslu a běhu dějin. Odrazíme se od působení Aristotela a jeho žáka Alexandra Makedonského. Z Aristotelova učení se dochovaly pouhé zlomky. Po smrti Alexandra byl Aristotelés vyhnán z Athén a jeho škola (Lyceum) byla rozmetána. Jeho tehdejší žáci se rozprchli do známých koutů světa a roznesli tam rozdrobené části jeho učení. Proto dnes v podstatě známe z Aristotela jen velice málo. Aristotelés navazoval na svého učitele Platóna a jejich učení se navzájem doplňovala. Vědomě si rozvrhli, co každý dá světu, a to udělali. Platón hovořil vzcně o duševních a duchovních světech, jeho *Dialogy* k těmto světům odkazují a čtenáře k nim inspirují, zatímco Aristotelés dával „praktické návody“, jak poznávat a žít, a to jak v těchto duševně-duchovních světech, tak také ve světě hmotném. Byli to praví duchovní přátelé a bratři a není pravda, jak se dnes říká, že se neshodli, že Aristotelés s Platónem nesouhlasil, že ho dokonce znevažoval. Též je faktem, že byla opravdu nevelká možnost poznání jejich pravých učení, poněvadž nebyla celistvě zachována.

Podobná situace je v nahlížení na Aristotela a Alexandra. Také se mluví o jejich rozporech atd. Z většiny to není pravda. Alexandr byl věrným Aristotelovým žákem a hlavním motivem jeho tažení bylo rozšíření platónsko- -aristotelského učení do tehdejšího známého světa, a to

---

Z toho důvodu, že toto učení mohlo poskytnout objektivní přístup k poznávání světa i tehdejších mysterijních tradic, které již z valné většiny upadly. A pomocí aristotelismu mohli být obnoveny. Je pravda, že Alexandr nezvolil vždy nejmírovější metody šíření a z dnešního pohledu o nich můžeme pochybovat.

Alexandrovi se opravdu povedlo sjednotit velkou část u tehdy pro Řeky známého světa a obnovit v těch oblastech vědění mystérií. Dokonce i na Indii to mělo vliv a třeba buddhismus došel určitých změn, které se odrazily v jeho následujícím vývoji. Zde si dovolíme malou odbočku - řecké umění se promítlo do buddhistického v takzvaném gandhárském stylu, což byl řecko-buddhistický (či řecko indický) umělecký styl na výjimečně vysoké výtvarné úrovni. Gandhára bylo království na území dnešního východního Afghánistánu a západního Pákistánu, které Alexandr dobyl. V době, kdy ho dobyl, tam pobýval zakladatel Indické královské dynastie Guptovců Čandragupta Máurhi, který se s Alexandrem setkal. Ponecháme-li stranou dohady o obsahu jejich setkání, následná fakta hovoří sama za sebe. Čandragupta po určité době posílil své pozice, svrhl krutou vládnoucí dynastii Nandovců a začal vládnout v celé severní Indii, od dnešního Afghánistánu až po Bangladéš. Ze stejné dynastie Guptovců pocházel slavný král Ašóka, který sto let po Alexandrovi začal nejprve krutě dobývat zbylá indická území a po pochopení buddhismu rozšířil nenásilným způsobem toto učení po celé Indii. Jistě byl s Alexandrovým odkazem obeznámen. Z Gandhary mimochodem pocházel Pánini (asi 5.-4. století před naším letopočtem), tvůrce sanskrtské gramatiky, o níž už byla řeč. Také odtud pocházel Padmasambhava (8. století našeho letopočtu), který přinesl buddhismus do Tibetu. Gandhára je vůbec historicky důležité území již od prehistorických dob. Hlavně v „poalexandrijské“ době, až do 4. století zde vzkvétala ta nejvyvinutější buddhistická kultura vůbec

a filosoficky tzv. mahájánový buddhismus, tj. učení zaměřené na spásu a vývoj všech bytostí, nejen na svou individuální spásu, a najdeme zde ovlivnění řeckým myšlením' a křesťanským impulzem. Buddhistické období rozkvětu bylo přerušeno vpádem Hunů v 5. století, oněch Hunů, kteří o něco později naháněli strach v Evropě. A i dnes je území Gandháry, Afghánistán a severní Pákistán, geopoliticky důležité.

Vratme se však k Alexandrovi. Alexandr úspěšně rozšiřoval svou říši a šířil též řeckou filosofii do světa, takřka v každém větším městě zakládal filosofické školy, ale trpěl též pýchou. A pýcha předchází pád, takže Alexandr po dobytí severozápadní Indie při cestě zpět umírá na malárii (nemoci a zejména malárie učí člověka pokoře a vedou ho k pochopení, že ne vše může mít ve svých rukách). A je zde jistá významná okolnost - Alexandr měl v plánu (i po do-j hodě s Aristotelem) dojít až do Arábie a rozšířit svou říši i na Arabský poloostrov, což se mu nepodařilo a má to don dnes své dějinné následky.

Nyní se posuňme o několik století dopředu. Tehdejší Středomořím, Římskou říši se začíná šířit křesťanství a zpočátku je tu snaha spojovat ho s řeckou filosofií, hlavně ve škole v egyptské Alexandrii, kde žili jedinci jako Kléméns Alexandrijský, Órigenés a zvláště pak Hypatiá. Ta si zaslouží letmo představit. Hypatiá byla skvělá myslitelka, která uměla propojit řecká mystéria s křesťanstvím. Křesťanské autority té doby ji za to upřímně nenáviděly i a nenápadně podnítily její nesmírně kruté umučení, zfanatizovaný dav ji ostrými kameny zaživa serval maso z kostí. Jednou z těchto autorit byl Cyril Alexandrijský, později prohlášený za svátého a za učitele církve - to jsou zdánlivé a nutné paradoxy dějin. Mučednická smrt Hypatie měla z duchovně-vědeckého pohledu dalekosáhlé následky

její oběť měla velký význam, umožnila pozdější propojení pravé mravnosti křesťanství s vědeckým postojem duchovní moudrosti.

Na počátku je tedy v církvi snaha spojovat křesťanskou nauku s řeckým rozumem, ale postupně, jak se křesťanství stalo nástrojem moci, nástrojem císařů k jejímu upevňování moci, je důraz na rozum během staletí zvolna vytlačen tlakem na následování autority, na podřízenost a dogmatickou víru. A v rámci tohoto autoritářského pojetí byly postupně vyhnány z území Západořímské i Východořímské říše školy řeckého myšlení, které nepřijaly křesťanství. Byly vyhnány na území Arabského poloostrova v západní Persii, jmenovitě se usídlily hlavně v akademii v Gondišápuru. Tam pěstovaly nejen řeckou filosofii, ale i mnohá další vědění tehdejšího světa (bylo tam nashromážděno ohromné vědění), ovšem většinou v jejich původní, již zastaralé formě, neoživené křesťanským impulzem; aristotelismus se tam dočkal svého vyprázdnění, kily smysl a obsah postupně unikaly a zůstala jen forma naplněná zejména abstraktními myšlenkami ovlivněnými sklonem k materialismu. Vyprázdnění, zabstrahování myšlení se dá dobře znázornit na příkladu matematického výpočtu, matematické rovnice. Buď může mít matematická rovnice vztah k něčemu skutečně existujícímu, byť lícha na duchovní úrovni (například ideje pythagorejců), nebo je to čistě abstraktní výpočet bez vztahu k něčemu konkrétnímu. Druhý příklad je příkladem „vyprázdnění“, který ovšem v matematice nepůsobí natolik fatálně jako dejme tomu v teologii.

Řecké a další mysterijní myšlení se prostě v gondišápurské akademii začalo postupně vyprazdňovat, začalo být mrtvé, opravdu abstraktní a vedlo k podnícení postupného materialistického pohledu na svět. Myšlenky byly mrtvé, strnulé, takže se začalo stavět na zkušenosti hmotného světa. To byl jeden z následků toho, že Alexandr

nedošel do Arábie. Byl by tam přinesl ještě živý, celiství aristotelismus, který by nadále působil příznivě. To se aei nestalo. A tak vznikla v Arábii (na území dnešního jihozápadního Íránu) přibližně v 6. a 7. století našeho letopočtu tato akademie v Gondišápuru. Cíleně se tam pod vedením jistých duchovních mocností pěstoval materialismus, materialistická filosofie, což ovšem bylo na tu dobu velice předčasné. Šíření materialismu by mělo fatální následky, poněvadž lidé v té době neměli dostatečně uchopené samostatné myšlení a neuměli by z tohoto materialismu vyjít, což je například dnes možné, i když je materialismus velmi rozšířený. Nauky v této akademii byly také přeloženy do arabštiny. A arabská řeč má vlastnost podobnou angličtině, obě tyto řeči zapojují převážně levou mozkovou hemisféru, tedy tu racionálnější, empiričtější, a tím podporují převážně přírodovědné myšlení, což je vidět v arabské kultuře i na jejích velkých vymořkách v matematice či lékařství. Ovšem zejména v duchovních oblastech svádějí angličtina i arabština k nekonkrétní abstrakci. Abstrakce ve skutečnosti znamená, že myslíme na něco, ale nemáme jasnou a přesnou představu na co. O matematice se říká, že je abstraktní, ale to je nesprávné - jak již bylo řečeno výše, v matematice můžeme, dokonce máme vědět, na co přesně myslíme, co s těmi čísly přesně děláme. Abstraktní je pouze to, že jednotlivá čísla jsou nekonkrétní, pokud je nepřičítáme k něčemu konkrétnímu, například číslo počtu jablek, číslo rychlosti auta, číslo věku člověka atd. V duchovních oblastech a pojmech, v přístupu k nim ovšem musí člověk zapojovat také a převážně pravou hemisféru, intuici, imaginaci atd., což s převážně či výlučně materialistickým a abstraktním myšlením není možné.

Stále sledujeme linii vlivu z dob Platónových a Aristotelových. Když tedy začal narůstat vliv gondišápurské materialistické školy, vystoupil v Arábii prorok Mohamed a jeho

---

hlavním posláním bylo vlivu této materialistické školy zamezit. To se mu zčásti podařilo, a proto je v jeho učení tolik zmínek o nevěřících. Jsou jimi myšleni konkrétní příslušníci těchto materialistických škol. Vystoupení Mohameda mělo dějinný význam, ovšem ten byl během následujících staletí značně pokroucen a zpětně i vlivem oněch materialistických škol, které ve své době porazil, se jeho učení a odkaz také zdeformovaly. Přestože v islámu existovaly nepočtené směry, které si uchovávaly skutečný duchovní rozměr.

Můžeme to říci také takto - starozákonní Jahve ve skutečnosti nepředstavuje „nejvyššího Boha“ v absolutním smyslu, to je už zdeformované pojetí nabyté věky a zabs- traktnějším nazíráním na duchovní pojmy. Jahve představoval duchovní inteligenci, která se člověku zjevuje v přírodních zákonech a silách a zároveň v uvědomění si sebe, uvědomění si sebe v těle jako individuálního „Já jsem“. Tím byl člověk vyzván k vědomému podílu na Božství a též k uvědomění si osobní odpovědnosti v celku. To druhé teprve začalo být mezi lidmi postupně chápáno a pomohlo i k projevení a pochopení bytosti Kristovy jako světového Já .1 člověka v NĚm. Ale to první, uvědomování si přírodních sil a zákonů, vedlo například k chápání dědičných sil, i v chápání přírodních procesů atd. Třeba takový „zázrak“ přechodu Rudého moře spočíval v Mojžíšově schopnosti rozumově-intuitivního pozorování mořských pohybů vlivu Měsíce na ně, tj. kolísání hladiny při přílivu a odlivu i v závislosti na fázích Měsíce. Egypťané, kteří je v biblickém příběhu pronásledovali, staré instinktivní vnímání už ztráceli a nové rozumové ještě nenabyli. A u Mojžíše se jednalo o skutečný zázrak v tom smyslu, že se pro člověka otevíraly nové schopnosti k životu ve světě a práce na něm. U Mohameda a v islámu se také setkáváme s Bohem jako s неотředitelnou a nepoznanou „přírodní silou“, zároveň abstraktním nepoznatelným jedním Bohem, kterému je

třeba se klanět, který je přítomný v zákonech islámu, podobně jako je Boží moudrost přítomná v zákonech přírody. Tato soustředěná síla byla dostačující k zamezení vlivu Gondišápuru. Postupně však síly abstrakce a materialismu nabyly takových rozměrů, že ve vědomí člověka přemohly vědomí o bohu Jahvem, o Bohu přírodních zákonitostí, a působily již na člověka „bezbožným“ vlivem, bezbožným v tom smyslu, že pojmy mohly zůstat, ale nebyly živé, poněvadž k překonání materialismu a vůbec tendence k „tuhnutí“ v životě člověka je zapotřebí budovat živý vědomý vztah s duchovními a božskými světy. Nelze zůstat u pouhých pojmů, u pouhé víry, ale je třeba mít jasné spojení s neviditelným světem, s hierarchiemi, s Kristem. Tento proces „úpadku“ Jahveho v lidském vědomí trval celá staletí a svého nehlubšího bodu dosáhl až v průběhu 19. století.

Můžeme se ptát, proč vůbec došlo k existenci akademie v Gondišápuru, proč proti ní bylo postaveno ještě „starozákonní“ působení Mohamedovo a nikoli nějaký více „novozákonní“ impulz. Snad stačí alespoň naznačit, že inkarnace a působení Krista na Zemi se udály v dostatečném předstihu, aby nesly své ovoce navzdory gondišápurským tendencím, současně s tím však byly do Mohamedových kroků zapojeny síly, které právě díky tomu ještě mohly být z pohledu celkového vývoje Země a lidstva přetransformovány. Nezůstaly díky tomuto zapojení zcela vězet ve starších vývojových stavech. Je nutno otevřeně říci, že všechny tyto události nakonec mají vést i k proměně a zapojení sil materialismu do potřebného vývoje.

Přímé následky zmíněného materialistického působení gondišápurské akademie najdeme výrazně v křesťanské církvi, která postupně na svých koncilech v druhé polovině prvního tisíciletí začala učit, že člověk má pouze lidskou přirozenost, pouze tělo a duši, božská přirozenost byla přiznána jen Kristu; to mělo různé etapy a nuance zahrnující

; to mělo různé etapy a nuance zahrnující

bouřlivé teologické diskuse. V ranějších dobách křesťanství totiž byl člověk vzhledem ke skutečnosti pojímán přirozeně tak, že má též božskou přirozenost, sice je pošpiněn hříchem, ale má v sobě i jiskru božského ducha. Člověk byl tělo, duše a duch, trojnost. A na IV. konstantinopolském koncilu v letech 869-870 představitelé církve tento pohled konečně úplně a zároveň nenápadně zamítli. To mělo skutečně dalekosáhlé následky, takové, že přibližně o tisíc let později mohli Marx s Engelsem (a někteří další) prohlásit, že člověk je jen tělo s jakousi duševní nadstavbou (která stejně pochází z těla), a tyto jejich myšlenky měly opět velký vliv. Nejen v politice, v neblahých projevech komunismu, ale dá se říct, že v podstatě celá věda a ekonomika jsou jimi ovlivněné, protože ve skutečnosti se zabývají jen tím hmotným, hmotně ověřitelným. Vědecký pohled na svět a také kapitalistická ekonomika jsou z tohoto pohledu principiálně zcela slučitelné s marxismem. To vše jsou dalekosáhlé následky dějů, které probíhaly od starověku.

Vedle toho je ovšem třeba zmínit vliv Říma, vliv římanství a jeho „přelití“ do římsko-katolické církve, což lze dobře doložit na jedné lidské individualitě s jejími různými životy, a dále zde máme pozitivní vývoj islámu v bagdádském chalífátu na dvoře Hárunar Rašída s jeho následným vlivem v matematice a pozdější vědě. A máme zde více skryté vlivy necírkevního, zasvěceného křesťanství v hnutích manichejců, v osobách Parsifala (který byl skutečně historickou osobností), sv. Václava a následně třeba v husitství a jeho následcích v Evropě. A ještě obnovený, oživený aristotelismus se svým v dobrém slova smyslu racionálním a přiměřeně zasvěceným pojetím křesťanství prostřednictvím osob Alberta Velikého a Tomáše Akvinského, dvou velkých filosofů. Tím se ještě budeme zabývat v příštích přednáškách.

Je jisté, že vše v dějinách je vedeno dobrem a v dobro se zase obrací; setkáváme se při tom ovšem i se zlem

a s překážkami. To však proto, abychom tyto překážky pochopili, posílili se jejich překonáním a abychom pochopil i to zlé, že jde vlastně o postupně vysychající impulz dobra jaksi dřevnatělý, a že je třeba ho poznat, umět využít jeho sil a proměnit ho.

